

Uniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki

Marcin Kliza
Nr albumu: 388784

Polskie imiesłowy przysłówkowe uprzednie w
tłumaczeniu na język czeski. Badanie na
materiale z korpusu równoległego InterCorp

Praca licencjacka
na kierunku sławistyka
w zakresie specjalności: bohemistyka

Praca wykonana pod kierunkiem
dr Elżbiety Kaczmarskiej
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej UW

Warszawa, wrzesień 2019

Oświadczenie kierującej pracą

Oświadczam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i stwierdzam, że spełnia ona warunki do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Data

Podpis kierującej pracą

Oświadczenie autora pracy

Świadom odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyplomowa została napisana przez mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Oświadczam ponadto, że niniejsza wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Data

Podpis autora pracy

Streszczenie

Niniejsze opracowanie poświęcone jest problemowi tłumaczenia polskich imiesłówów przysłówkowych uprzednich na język czeski. Materiałem analizowanym w pracy licencjackiej są poświadczenia ekscerpowane z korpusu równoległego InterCorp. Strukturą pojawiającą się w przekładzie na język czeski najczęściej są osobowe formy czasownika, które w większości tworzą zdania okolicznikowe czasu i zdania złożone współrzędne. Odnotowane zostały również m.in. rzeczowniki i czeskie imiesłowy przysłówkowe uprzednie.

Słowa kluczowe

języki zachodniosłowiańskie, translatoryka, badania korpusowe, korpus językowy, korpus równoległy, przetłumaczalność, problem przekładu, imiesłów przysłówkowy uprzedni

Dziedzina pracy (kody wg programu Socrates-Erasmus)

09.0 slawistyka

specjalność: bohemistyka

Tytuł pracy w języku angielskim

Polish past adverbial participles in translation to Czech language.
Research on the material from the parallel language corpus InterCorp

Spis treści

Wstęp

1. Metodologia
2. Analiza właściwa
 - 2.1. Osobowe formy czasownika
 - 2.1.1. Zdania okolicznikowe czasu
 - 2.1.2. Zdania współrzędne
 - 2.1.3. Zdania okolicznikowe skutku
 - 2.1.4. Zdania okolicznikowe warunku
 - 2.1.5. Zdania okolicznikowe przyczyny
 - 2.1.6. Zdania przydawkowe
 - 2.2. Rzeczowniki
 - 2.3. Imiesłowy przysłówkowe uprzednie
 - 2.4. Pominięcia
 - 2.5. Nieosobowe formy czasownika zakończone na *-no*
 - 2.6. Przyimek *kromě*
 - 2.7. Imiesłowy przymiotnikowe bierne
 - 2.8. Inne sposoby tłumaczenia
3. Analiza poszczególnych leksemów
 - 3.1. *począć*
 - 3.2. *zważyć*
 - 3.3. *zobaczyć*
 - 3.4. *ujrzyć*
 - 3.5. *dowiedzieć się*
 - 3.6. *prawdę powiedziawszy*
 - 3.7. *usłyszeć*
 - 3.8. *przypomnieć sobie*
 - 3.9. *wrócić*
 - 3.10. *spostrzec*
 - 3.11. *spojrzeć*
 - 3.12. *zamknąć*
 - 3.13. *powiedzieć*

3.14. *wyjąć*

3.14.1 Znaczenie pierwsze

3.14.2 Znaczenie drugie

3.15. *wyjść*

3.16. *wyciągnąć*

3.17. *wziąć*

3.18. *zdyć*

3.19. *znaleźć się*

4. Wnioski końcowe i perspektywy badawcze

5. Streszczenie w języku czeskim

6. Bibliografia

Wstęp

Tematem niniejszej pracy licencjackiej jest problem przekładu polskich imiesłówów przysłówkowych uprzednich na język czeski. Imiesłowy te występują w polskiej składni. W języku czeskim są rzadko spotykane, uznawane wręcz za książkowe. Teoretycznie są tworzone, ale nieużywane w nieliterackiej czeszczyźnie. Aby zbadać wspomniane imiesłowy, analizie poddany zostanie materiał z korpusu równoległego InterCorp (wersja 10.)¹; porównane zostaną wyniki wyszukiwania z oryginalnych tekstów polskich z powiązаныmi strukturami w języku czeskim. Wykorzystane zostaną przykłady użycia imiesłówów występujących najczęściej; pominięte zostaną leksemy odnoszące się do niewielkiej liczby wyników w korpusie językowym.

Imiesłów przysłówkowy uprzedni ma w językoznawstwie kilka definicji. Powstają przy tym rozbieżności, ponieważ gramatyki różnych autorów biorą pod uwagę odmienne kryteria podziału. W swoim opracowaniu Mirosław Bańko wskazuje na trzy sposoby klasyfikacji części mowy², opartych na kryteriach: semantycznym Tadeusza Milewskiego, fleksyjnym Zygmunta Salonięgo i składniowym Romana Laskowskiego. Pomimo że istnieją wyraźne różnice w kryteriach podziału, imiesłów przysłówkowy uprzedni jest uznawany za nieodmienną formę czasownika (predykatu)³, tworzoną wyłącznie od czasowników dokonanych⁴.

W literaturze wymienia się szczegółowo przyrostki, za pomocą których tworzy się imiesłów. Mirosław Bańko przedstawia syntetycznie dwa przyrostki: *-łszy* i *-wszy*⁵, zaś Jerzy Tokarski wskazuje na zasadniczy przyrostek *-szy* i jego rozwinięcia: *-ł-* i *-w-*⁶. Niezależnie od różnicy w zapisie przyrostki te dodaje się do tematów czasowników zakończonych odpowiednio na spółgłoskę czy samogłoskę (*wyszędłszy*, *zrobiwszy*).

Podobnie stwierdza Roman Laskowski, nazywając imiesłów uprzedni imiesłowem przysłówkowym dokonany⁷. Autor podaje identyczny zestaw końcówek, uszczegóławiając ich

1 Część polska korpusu: Bańczyk, Ł., Dybalska, R., Vavřín, M., *Korpus InterCorp – polština*, wersja 10. z 1.12.2017., Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praga 2017, oraz część czeska: Rosen, A., Vavřín, M., Zasina, A. J., *Korpus InterCorp – čeština*, wersja 10 z 1.12.2017. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praga 2018. (dostęp elektroniczny do obu części korpusu: <http://www.korpus.cz/intercorp/>).

2 Bańko, M., *Wykłady z polskiej fleksji*, s. 124-127, także: Nagórko, A., *Zarys gramatyki polskiej*, s. 115-116.

3 Imiesłów przysłówkowy uprzedni nie jest klasyfikowany przez tzw. gramatykę szkolną. Nie ma ona nic wspólnego ze wspomnianymi klasyfikacjami; imiesłowy nie są uznane jako odrębna od czasownika część mowy a jedynie za formę czasownika.

4 Nagórko, A., *Zarys gramatyki...*, s. 138-140.

5 Bańko, M., *Wykłady z...*, s. 90.

6 Tokarski, J., *Fleksja polska*, s. 197.

7 Grzegorzczkowska, R., Laskowski, R., Wróbel, H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, s. 267.

dystrybucję. Dodaje, że postać tematu pozostaje taka sama jak występująca w 3. osobie liczby pojedynczej rodzaju męskiego w czasie przeszłym (*wszedł – wszedłszy, zrobił – zrobiwszy*).

Stanisław Rospond, skupiając się na historii języka, mówi o imiesłowie uprzednim jako o imiesłowie czasu przeszłego czynnym I. Autor przedstawia rozwój imiesłowu od stanu w języku staro-cerkiewno-słowiańskim i w dobie staropolskiej do doby nowopolskiej języka polskiego⁸. W odróżnieniu od dzisiejszej formy imiesłowu, forma staropolska podlegała kategorii rodzaju, co jest bliskie dzisiejszemu literackiemu językowi czeskiemu, przy czym w dobie staropolskiej zachował się jedynie mianownik rodzaju męskiego i żeńskiego. W *Gramatyce* S. Rosponda nie znajdziemy informacji o liczbie mnogiej imiesłowu uprzedniego, co może świadczyć o faktycznym braku tego typu formy, o rzadkości spotykania czy nieudokumentowaniu w źródłach. Oddzielne formy dla rodzaju męskiego, które istniały w języku SCS i dobie staropolskiej, zaniknęły w ciągu rozwoju języka polskiego⁹. Doszło do uniwersalizacji przyrostków rodzaju żeńskiego, co skutkowało przejściem imiesłowu uprzedniego do funkcji przysłówka. Dzisiejsze formy utrwaliły się na stałe pomiędzy XVI a XVIII wiekiem.

Według S. Rosponda imiesłów uprzedni posiada cechy werbalne i imienne¹⁰. Jego funkcja przysłówkowa i okolicznikowa wzrasta już od doby staropolskiej, kiedy imiesłów ten utrwalił się jako ośrodek imiesłowowego równoważnika zdania, który jest używany zwłaszcza w języku literackim.

Pisząc o składni, Roman Laskowski wspomina, że imiesłów uprzedni leksykalnie oznacza to samo, co odpowiadająca mu osobowa forma czasownika¹¹. Jednak zgodnie ze swoją nazwą imiesłów ten ma cechy wspólne z przysłówkami i dlatego nie pełni w zdaniu funkcji zasadniczej. Według R. Laskowskiego mogłoby to mieć wpływ na kategoryzowanie imiesłowów jako odrębnych leksemów – przysłówków derywowanych od czasownika¹². Podkreślony jest przy tym ścisły związek imiesłowów z formami odmiennymi czasownika, obydwie mają regularną sufiksację. Imiesłowy uprzednie z imiesłowami współczesnymi tworzą pary aspektowe typu *pisząc –*

8 Rospond, S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, s. 312-313.

9 W języku SCS temat zakończony na spółgłoskę miał przyrostki: dla rodzaju męskiego -ѣ a dla rodzaju żeńskiego -ši. W dobie staropolskiej – z końcówką zerową i z -szy (*wszedł, wszedłszy*). Podobnie wyglądały przyrostki po samogłosce w temacie. Końcówki SCS -vъ i -vъši są podobne do staropolskich -w i -wszy (*robiw, robiłszy*). Forma typu *wszedł, rzekł*, jest niepewna, gdyż mogła to być 3. osoba liczby pojedynczej bez końcówki -ł. Analogicznie do form tematów kończących się samogłoską, pojawiło się -w (*rzekw, oblekw*). Następnie w XVI wieku zanikła forma rodzaju męskiego, a żeńskie -szy i -wszy stały się przyrostkami w wszystkich rodzajach.

10 Rospond, S., *Gramatyka...*, s. 359. S. Rospond pisze o „formie i funkcji czasownikowo-imiennej”. Więcej o kategoriach morfologicznych werbalnych i imiennych: Nagórko, A., *Zarys...*, Warszawa 2007, s. 91-115.

11 Grzegorzczkova, R., Laskowski, R., Wróbel, H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, s. 81-82.

12 Tamże, s. 82. Przykłady użyte dalej w akapicie za R. Laskowskim.

napisawszy. Imiesłów narzuca także rzeczownikowi związek rzędu (inaczej rekcja), co ilustrują przykłady:

- *zawładnąć krajem* – *zawładnąwszy krajem*,
- *powiedzieć o koledze* – *powiedziawszy o koledze*.

Biorąc pod uwagę wymienione czynniki, można stwierdzić, że R. Laskowski uznaje imiesłów uprzedni za formę fleksyjną czasownika.

1. Metodologia

Pierwszym etapem analizy jest ekscerpacja materiału z korpusu równoległego InterCorp i samo badanie na tym materiale. Poświadczenia – pary składające się z konstrukcji z polskim imiesłowem przysłówkowym uprzednim i konstrukcji czeskiej, której typ nie jest określony w korpusie – zostały sklasyfikowane według częstotliwości występowania. Autor odrzuca przykłady użycia występujące mniej niż 10 razy. Wyekscerpowane poświadczenia pogrupowano według imiesłowów. Następnie ręcznie oznaczone zostały typy konstrukcji, na jakie przetłumaczono frazy z polskimi imiesłowami. Kolejny etap analizy polega na zliczeniu występujących struktur i sprawdzenie poprawności przeprowadzonego badania. Ostatni krok stanowi sformułowanie wniosków.

Ekscerpację rozpoczyna ustalenie, czym jest lemmat pojawiający się w wyszukiwarce KonText¹³. Przez lemmat rozumie się leksem, czyli podstawową formę gramatyczną wyrazu słownikowego, który jest uwzględniony w korpusie językowym. W omawianym przypadku – imiesłowy przysłówkowe uprzednie – chodzi o podstawową gramatycznie formę czasownika. Jest nią bezokolicznik odpowiadający danemu imiesłowowi.

Wśród wielu typów korpusów językowych, o których mówi w swoim artykule Lucie Chlumská¹⁴, pojawia się również korpus równoległy InterCorp. Jako *paralelny korpus synchroniczny*, który w zamierzeniu ma obejmować jak największą ilość języków¹⁵, umożliwia porównywanie danych pomiędzy różnymi językami, w tym pomiędzy językiem polskim a czeskim¹⁶.

Wyekscerpowany materiał pochodzi z części polskiej (jako wyjściowa – InterCorp v10 – Polish) i części czeskiej (jako porównywana – InterCorp v10 – Czech). Do wyszukiwania wybrany został typ komendy CQL, dzięki któremu w interfejsie KonText wyszukać można imiesłowy uprzednie w tekstach oryginalnie polskich, tj.:

13 Machálek, T., *KonText – aplikace pro práci s jazykovými korpusy*, Praga 2014. Interfejs korpusu InterCorp jest dostępny pod adresem internetowym (dostęp elektroniczny: <https://www.kontext.korpus.cz/>).

14 Chlumská, L., *Není korpus jako korpus: Korpusy v kontrastivní lingvistice a translatologii*, w: „Časopis pro moderní filologii 96”, 2014, nr 2., s.221–232.

15 Kaczmarek, E., Rosen, A., *Praktyczny przewodnik po korpusie równoległym InterCorp*, w: red. Hebal-Jezierska, M., *Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich*, 2014, s.207.

16 Jest dostępna nowsza wersja korpusu (wersja 11. z roku 2018). Wersja ta różni się od wersji 10. w materiale polskich tekstów beletrystycznych dodaniem tekstu powieści *Ferdydurke* W. Gombrowicza. Przez to wersja ta zawiera 24 292 wyrazów, zamiast 23 238. Daje to wzrost o 1054 wyrazów, wśród których znajduje się 59 imiesłowów uprzednich, które są nowe w bazie. Wersja 10. korpusu zawiera już 4 inne utwory W. Gombrowicza (*Dziennik 1953-1956*, *Kosmos*, *Pornografia*, *Trans-Atlantyk*).

[tag="pant:perf"] within <div srclang="pl" />

Wyszukano dzięki temu 1 578 imiesłowów przysłówkowych uprzednich.

Jednocześnie zastosowano przeszukiwanie danych. Pozostawiono dane z tekstów należących do trzonu korpusu językowego (Core) i pominięto wyniki z kolekcji Europarl i PressEurop; poświadczenia znalezione w Europarl i PressEurop są nieliczne i mało reprezentatywne (tylko 17 przykładów).

Spośród wyekscerpowanych poświadczeń wybrano czasowniki występujące najczęściej. Skupiono się na lemmatach mających dziesięć wyników i więcej. Jest to zgodne z jedną z dwóch głównych zasad uwzględnionych przez Łucję Biel. Zasada ta mówi, że istotne dla badań korpusowych są powtarzające się zdarzenia¹⁷. Potwierdza to, że analiza wyników rzadko występujących nie byłaby uzasadniona. Uznając za dolną granicę np. pięć wyników, trzeba by oprzeć analizę na 61 lemmatach, z czego przeważająca większość (41 lemmatów, czyli ok. 2/3 próby) miałyby właśnie mniej niż 10 wyników. Dlatego zawężono próbę badawczą do 327 konstrukcji z imiesłowami przysłówkowymi uprzednimi, które wystąpiły co najmniej 10 razy.

Czasownik z największą ilością wyników (*począć*) posiada 36 poświadczeń, czasowniki z najmniejszą ilością wyników (*wyciągnąć*, *wziąć*, *zdyć*, *znaleźć się*) – tylko 10, na co wpływa zastosowane zawężenie. Pozostało zatem 18 czasowników:

*począć, zważyć, zobaczyć, ujrzyć, dowiedzieć się, powiedzieć*¹⁸, *usłyszeć, przypomnieć sobie, wrócić, spostrzec, spojrzeć, zamknąć, wyjść, wyjść, wyciągnąć, wziąć, zdyć, znaleźć się.*

Czasowniki te odnoszą się do różnych dziedzin życia; najwięcej wyników posiadają te z nich, które związane są z czynnością mowy i procesami poznawczymi człowieka (*zważyć, powiedzieć, dowiedzieć się, przypomnieć sobie, spostrzec*). Zauważalna jest duża ilość czasowników odnoszących się do czynności ruchu (*wziąć, wrócić, znaleźć się, zamknąć, wyjść, wyjść, zdyć, wyciągnąć*) i do dwóch często używanych zmysłów: wzroku (*zobaczyć, ujrzyć, spojrzeć*) i słuchu (*usłyszeć*). Tylko jeden czasownik (*począć*) nie należy do żadnej z wyróżnionych grup.

W poniższej tabeli przedstawiono odpowiadające czasownikom formy imiesłowowe i ich liczbę wyników¹⁹.

17 Biel, Ł., *Translatoryka korpusowa*, w: „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, 2015, nr 10., s.20.

18 Również idiom *prawdę powiedziawszy*.

19 Wśród poświadczeń czasownika *powiedzieć* znajduje się również idiom *prawdę powiedziawszy*, który jest analizowany oddzielnie.

Lp.	Czasownik	Forma imiesłowowa	Liczba wyników
1.	<i>począć</i>	<i>począwszy</i>	36
2.	<i>zważyć</i>	<i>zważywszy</i>	35
3.	<i>powiedzieć</i>	<i>powiedziawszy</i>	32
4.	<i>zobaczyć</i>	<i>zobaczywszy</i>	27
5.	<i>ujrzyć</i>	<i>ujrzawszy</i>	23
6.	<i>dowiedzieć się</i>	<i>dowiedziawszy się</i>	20
7.	<i>usłyszeć</i>	<i>usłyszawszy</i>	18
8.	<i>przypomnieć sobie</i>	<i>przypomniawszy sobie</i>	17
9.	<i>wrócić</i>	<i>wróciwszy</i>	16
10.	<i>spostrzec</i>	<i>spostrzegłszy</i>	14
11.	<i>spojrzeć</i>	<i>spojrzawszy</i>	13
12.	<i>zamknąć</i>	<i>zamknąwszy</i>	13
13.	<i>wyjąć</i>	<i>wyjąwszy</i>	12
14.	<i>wyjsć</i>	<i>wyszędłszy</i>	11
15.	<i>wyciągnąć</i>	<i>wyciągnąwszy</i>	10
16.	<i>wziąć</i>	<i>wziąwszy</i>	10
17.	<i>zdyć</i>	<i>zdyąwszy</i>	10
18.	<i>znaleźć się</i>	<i>znalazłszy się</i>	10
Razem			327

Tabela 1: Lista lematów i odpowiadających im form imiesłowowych wraz z liczbą wyników.

2. Analiza właściwa

Zebrane dane wykorzystano do analizy stanowiącej zasadniczą część niniejszej pracy. Przykłady użycia zostały ułożone według częstotliwości występowania odpowiadających im struktur w języku czeskim, co przedstawiono w poniższej tabeli:

Lp.	Sposób tłumaczenia na język czeski	Liczba wyników	Wartość procentowa
1.	Osobowe formy czasownika	235	71,9%
2.	Rzeczowniki	31	9,5%
3.	Imiesłowy przysłówkowe uprzednie	29	8,9%
4.	Pominięcia (elipsy)	14	4,3%
5.	Nieosobowe formy czasownika zakończone na <i>-no</i>	7	2,1%
6.	Przyimek <i>kromě</i>	5	1,5%
7.	Imiesłowy przymiotnikowe bierne	3	0,9%
8.	Inne sposoby tłumaczenia	3	0,9%
Razem		327	100%

Tabela 2: Sposoby tłumaczenia na język czeski imiesłówów uprzednich i odpowiadająca im liczba wyników.

2.1. Osobowe formy czasownika

Konstrukcje wykorzystujące osobową formę czasownika wyraźnie przeważają nad pozostałymi. Polski imiesłów przysłówkowy uprzedni jest tłumaczony w ten sposób 235 razy, co stanowi ponad 70% wyników. Są to zdania różnego typu m.in. zdania podrzędne okolicznikowe czasu, skutku, warunku czy przyczyny, które wchodzą w skład zdań podrzędnie złożonych, oraz zdania złożone współrzędnie. Wśród zdań można się najczęściej spotkać ze wspomnianymi zdaniami czasowymi.

Lp.	Typy użytych zdań z osobową formą czasownika w języku czeskim	Liczba wyników
1.	okolicznikowe czasu	138
2.	współrzędne	66
3.	okolicznikowe skutku	9
4.	okolicznikowe warunku	8
5.	okolicznikowe przyczyny	7
6.	przydawkowe	6
7.	nadrzędne	1
Wszystkie osobowe formy czasownika razem:		235

Tabela 3: Rodzaje zdań użytych z osobową formą czasownika.

2.1.1. Zdania okolicznikowe czasu

Konstrukcje z osobową formą czasownika najczęściej wyrażają relacje czasowe. Osobowa forma czasownika tworzy wtedy zdania podrzędne okolicznikowe czasu, które mają 138 poświadczeń. Do wprowadzenia tego typu zdań podrzędnych użyto różnych spójników m.in. *když, jakmile, doposavad*.

Stosunek zachodzący w zdaniach określających relacje czasowe (*věty časové*)²⁰ wyrażany jest podobnie, jak wyraża go okolicznik czasu. Wyróżnia się dwa typy relacji czasowych:

- jednoczesność (*současnost*; czynności lub stany odbywają się w tym samym czasie w zdaniu nadrzędnym i podrzędnym),
- niejednoczesność (*nesoučasnost*; czynność lub stan zdania podrzędnego odbywa się po albo przed czynnością lub stanem zdania nadrzędnego)²¹.

Zdania składowe łączy spójnik. Aspekt czasownika (orzeczenia)²² i zaimki pytajno-względne, na które odpowiada zdanie podrzędne²³, pomagają w określeniu tej relacji. Przykładami przydatnych pytań (zaimków) są: *kdy? odkdy? dokdy? po jakou dobu?*.

Podstawowe pytanie *kdy* wiąże się z najczęściej spotykanymi zadaniami czasowymi, którym towarzyszą spójniki: *když* i *až*, a ponadto w języku mówionym jest to spójnik *jak*. Wtedy orzeczenie zdania podrzędnego jest wyrażone w aspekcie dokonanym. Spójników tych nie używa się w odniesieniu do przyszłości bez zmiany znaczenia gramatycznego.

Uspokoila się, juž to najciekawše **powiedziawszy**. Głosem znuženym, cicho zakończyła swoje opowiadanie.

Uklidnila se, **když** už **řekla** to nejzajímavější. Znaveným hlasem tiše dopověděla své vyprávění.
[*Medaliony* – Z. Nałkowska]

Jezus patrzył w górę. Pat zadziwiła się **zobaczywszy**, na co patrzył: na złoty kielich w powietrzu.

Ježiš hleděl vzhůru. Pat užasla, **když spatřila**, na co se díval: na zlatý kalich ve vzduchu. [*Gaj oliwny* – M. Kuncewiczowa]

20 *Stručná mluvnice česká*, s. 171. W podziale zdań podrzędnych (*věty vedlejší*) wskazuje się na zdanie czasowe (*věta časová*).

21 *Mluvnice češtiny* (3), s. 474.

22 *Průruční mluvnice češtiny*, s. 443-444. Do porównania mogą służyć przykłady:

Když pila kávu, koupila ovoce. Když vypila kávu, koupila ovoce.

23 Autor bazuje na czeskiej literaturze przedmiotu i ma na myśli pytania, na które odpowiada zdanie podrzędne. Według polskiej gramatyki są to zaimki pytajno-względne wskazujące na spójniki i inne wskaźniki zespolenia zdania.

Ujrzawszy mnie, swego chłopaka, nie daje do zrozumienia cienia radości. Raczej raptowne zniechęcenie, rozczarowanie.

Jak mě zmerčí, svýho kluka, nedá na sobě znát ani špetku radosti. Spíš je vidět vokamžitá nechut', zklamání. [Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną – D. Masłowska]

W spójnikach złożonych znaczenie zmienia się częściowo lub całkowicie²⁴. Spójniki te – *pravě když, zrovna když, ještě když, už když, teprve když, až když, ted' když* – tworzy się w wyniku połączenia przysłówka i spójnika. Nie występują one jednak wśród poświadczeń.

Stosunek niejednoczesności pokazuje część wspomnianych spójników (*když, až, teprve když, až když, kdykoli(v)*). Podobnie funkcjonują spójniki złożone *poté – co, poté – když*. Spójnik *jakmile* używany jest wtedy, gdy czynność zdania nadrzędnego następuje bezpośrednio po czynności zdania podrzędnego. Podobne cechy posiadają: *jen, sotva(že)*, w odniesieniu do przeszłości: *hned jak, jen co, jak jen*.

„Pani Walmann, szybko!”, a ona **usłyszawszy** jego zmieniony głos pojęła natychmiast, że nie ma chwili do stracenia, że trzeba ciągnąć za sobą przerażone dziewczynki, popędzając męża dźwigającego walizę i tobół, biec w stronę nabrzeża.

„Paní Walmannová, rychle!” A ona, **jakmile uslyšela** jeho změněný hlas, ihned pochopila, že musí okamžitě jednat, že je zapotřebí vzít vyděšené holčičky, popohnat manžela zvedajícího kufr a ranec, běžet na nábreží. [Hanemann – S. Chwin]

Zaimiek *odkdy*, oznaczający początek trwania czynności lub stanu, przedstawia uprzedniość zdania podrzędnego w stosunku do nadrzędnego. Zdania te łączą: *od (té/toho) doby/okamžiku, kdy/co, co*. Spójniki odnoszące się do *dokdy*, które wskazują koniec czynności lub stanu, są używane z przeczeniem: ogólne *dokud*, książkowe *pokud, pokavad*, oraz używane bez przeczenia: *než i až*. Następne z pytań – *po jakou dobu* – przewiduje *po tu / celou dobu, co, dokud i pokud*²⁵.

Tak więc zapewnił sobie Eryk na ponad trzy lata (co i tak nie było wyrokiem zbyt surowym, **zważywszy** na prawo obowiązujące sto mil morskich dalej – śmierć przez powieszenie).

A tak si Erik zajistil na více než tři roky (což nebyl krutý trest, **pokud vezmeme** v úvahu právo platné o sto námořních mil dál – trest smrti pověšením). [Bieguni – O. Tokarczuk]

24 *Mluvnice...* (3), s. 449.

25 Tamże, s. 472-479. *Příruční mluvnice...*, s. 445-451.

2.1.2. Zdania współrzędne

Drugimi najczęściej występującymi konstrukcjami z osobową formą czasownika są zdania złożone współrzędnie (*souvětí souřadné*)²⁶. W wynikach wyszukiwania znajdują się one 66 razy. Wśród występujących spójników występują m.in. *a* czy *ani* charakterystyczne dla zdań złożonych współrzędnie łącznych.

Przeczekamy tam najgorszy czas, potem w przebraniu, **wziąwszy** to, co swoje, klejnoty i złoto, ruszymy na zachód, do portów, i umkniemy stąd na zawsze.

Přečkáme tam nejhorší období **a pak** v převlečení **vezmeme** to, co je naše, klenoty a zlato, a vydáme se na západ, k přístavům, a uprchneme odsud navždy. [*Bieguni* – O. Tokarczuk]

Więc **zdjawszy** walizkę z gazonu Ojciec wszedł do sieni, a za nim Mama i od razu spodobało im się to, co zobaczyli za ciemnymi drzwiami z mlecznym okienkiem przekreślonym kratką w kształcie splecionych liści tataraku.

Otec tedy **sundal** kufr ze zídky **a** vstoupil do předsíně, a za ním Máma, a okamžitě se jim zalíbilo to, co uviděli za tmavými dveřmi s mléčným sklem rozděleným mřížkou ve tvaru propletených listů puškvice. [*Hanemann* – S. Chwin]

2.1.3. Zdania okolicznikowe skutku

Obecne są również zdania podrzędne okolicznikowe skutku, czyli zdania skutkowe (*věty následkové*)²⁷, poświadczane dziewięciokrotnie. Dla tych zdań zostały wykorzystane spójniki *že* i *aby*. Spójnik *aby*²⁸ – występujący najczęściej wśród poświadczeń – konotuje czynność niemożliwą do realizacji.

Chyba nie piję wtedy, kiedy jestem tak straszliwie pijany, że nie mam sił do picia, choć **prawdę powiedziałwszy**, zawsze znajduję w sobie siłę, by pić dalej, albo nie piję, kiedy śpię straszliwym pijackim snem, choć kto wie, może wtedy także piję.

Nepiju nejspíš tehdy, když jsem tak příšerně opilý, že už nemám sílu pít, i když, **abych pravdu řekl**, sílu pít dál v sobě najdu vždycky, anebo nepiju, když spím v děsivém opileckém snu, i když kdo ví, možná že v tu chvíli taky piju. [*Pod Mocnym Aniołem* – J. Pilch]

Wróciwszy do hotelu, **nie zdjawszy** nawet melonika, cisnąwszy laseczkę z głową charta byle gdzie,

26 *Stručná mluvnice...*, s. 173.

27 *Příruční mluvnice...*, s. 455.

28 Spójnik odnosi się w poświadczeniach do idiomu *prawdę powiedziałwszy*, który jest tłumaczony na język czeski w stałym połączeniu wyrazowym przedstawionym, co ilustruje przykład.

zaznał uczucia jurności, które doprowadziło go do dokonania nader gwałtownego wyczynu miłosnego po dość długim, dodajmy, okresie erotycznej posuchy.

Po návratu do hotelu ho posedl tak prudký chťíč, **že neodložil** buřinku a pouze hůlčičku s chrtí hlavou odhodil nedbale na zem. Vzápětí následoval velmi násilný milostný pohlavní akt, jemuž předcházelo, připomeňme, dosti dlouhé období pohlavní abstinence. [*Król Obojga Sycylii* – A. Kuśniewicz]

2.1.4. Zdania okolicznikowe warunku

Osobowa forma czasownika tworzy także zdania podrzędne okolicznikowe warunku, czyli zdania warunkowe (*věty podmínkové*)²⁹ poświadczone 8 razy. Wśród wyników wyszukiwania użyto spójnik *-li* odpowiadający polskiemu *jeśli*. Tłumaczenie tego typu wprowadza nieznaczną zmianę znaczenia.

Prawdę powiedziawszy – nie wiercie ani jednemu mojemu słowu. Słowo jest moją używką, moim narkotykiem, rozsmakowałem się w przedawkowywaniu.

Mám-li být upřímný – nevěřte ani jednomu mému slovu. Slovo je mou zbraní, mou drogou, kterou se s oblibou dopuji. [*Pod Mocnym Aniołem* – J. Pilch]

2.1.5. Zdania okolicznikowe przyczyny

Zdania podrzędne okolicznikowe przyczyny, czyli zdania przyczynowe (*věty příčinové*)³⁰, występują 7 razy. Obok osobowej formy czasownika pojawiają się charakterystyczne dla zdań spójniki: *protože* i *neboť*. Zauważalna jest różnica znaczeniowa między oryginałem a przekładem.

- Pan jest dobry chłopak – powiedziała wesoło, ale **ujrzawszy**, że usta mu drgnęły uśmiechem ironii, rozczzerwieniła się jak piwonia.

„Jste dobrý chlapec,” řekla vesele, ale **protože si všimla**, že mu po rtech přelétl ironický úsměv, začervenala se jako pivoňka. [*Zemlia obiecana* – W. S. Reymont]

2.1.6. Zdania przydawkowe

Zdania podrzędne przydawkowe (*věty přívlastkové*)³¹, wchodzące w skład zdań złożonych podrzędnie, występują 6 razy. Osobowej formie czasownika towarzyszy zaimek względny *který*. Zachodzi zmiana znaczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na czeski.

29 *Příruční mluvnice...*, s. 469-486.

30 Tamże, s. 469-486.

31 Tamże, s. 490-509.

- Ojciec idzie z doktorem - szepnął Antoś **usłyszawszy** głosy w korytarzu.

„Jde otec s doktorem,” řekl Antoš, **ktelý zaslechl** na chodbě hlasy. [*Ziemia obiecana* – W. S. Reymont]

2.1.7. Zdanie nadrzędne

Tylko w jednym przykładzie imiesłowowi uprzedniemu z określającym go przysłówkiem odpowiada czeskie zdanie nadrzędne *Řeknu to na rovinu, že*. Także w tym przypadku użyto osobowej formy czasownika.

Powiedziawszy szczerze, pewien rodzaj niesmaku mnie bierze na samą myśl, gdyż wiem, że to mi przyjdzie z trudem, z wysiłkiem, niczym miał bym zabierać się za własną matkę lub gorzej: użytkować jakieś niezidentyfikowane ptactwo domowe, niedogotowany drób.

Řeknu to na rovinu, že už samotný pomyšlení na tohle ve mně vzbuzuje určitou nechuť, poněvač vim, že to bude těžký, namáhavý, jako bych si měl něco začít s vlastní matkou nebo hůř: zneužívat nějaký neidentifikovaný domácí ptactvo, nedovařenou drůbež. [*Wojna polsko-ruska...* – D. Masłowska]

2.2. Rzeczowniki

Rzeczowniki są drugą najliczniejszą grupą zaraz po osobowych formach czasownika. Stanowią one 31 poświadczeń (9,5%) w korpusie językowym. Najczęściej pojawiają się w ustalonych wyrażeniach przyimkowych takich, jak: *vzhledem k*, *po těchto slovech*, *po návratu*, *při pohledu*.

Paweł zapalił latarkę. **Zważywszy**, iż uwierzyłam mu od pierwszej chwili, nie doznałam wstrząsu.

Pavel rozsvítil baterku. **Vzhledem k tomu**, že jsem mu od prvního okamžiku věřila každé slovo, nezažila jsem přímo šok. [*Kocie worki* – J. Chmielewska]

Wszystko razem stanowiło skutek dokładnego wypełnienia rozkazu, który brzmiał: „stworzyć doskonałą kwaterę dla doskonałego matematyka”. **Ujrzawszy** na stoliku obok łóżka Biblię, uspokoiłem się – naprawdę zadbano o mój komfort.

To všechno dohromady bylo výsledkem přesného splnění rozkazu „zařídít dokonalé ubytování pro dokonalého matematika”. **Při pohledu** na bibli, ležící na nočním stolku, jsem se upokojil – o můj komfort bylo skutečně postaráno. [*Głos Pana* – S. Lem]

Wróciwszy do domu pytałem mamy: - Mamo, dlaczego oni ukrzyżowali Pana Jezusa?”

Po návratu domů zeptal jsem se maminky: „Mami, proč ukřižovali Pána Ježíše?” [*Żydowska*]

2.3. Imiesłowy przysłówkowe uprzednie

Czeski odpowiednik polskiego imiesłowu przysłówkowego uprzedniego (*přechodník minulý*) występuje 29 razy (~9%). Większość z nich (23 wyniki) przypada na lemmat *poczqć*.

W języku czeskim wyróżnia się dwie funkcje imiesłowu uprzedniego:

- przedstawienie czynności wcześniejszej od podejmowanej przez orzeczenie zdania nadrzędnego³²,
- kondensacja treści zdania, która ma charakter archaiczny lub książkowy³³.

Imiesłów ten posiada kategorie morfologiczne nie tylko czasu i aspektu, lecz także liczby i rodzaju³⁴, co pokazują trzy przyrostki. Gdy rdzeń kończy się spółgłoską, w liczbie pojedynczej dla rodzaju męskiego używany jest przyrostek zerowy (*přines*), dla żeńskiego *-ši* (*přinessi*), a dla liczby mnogiej bez rozróżnienia na rodzaj *-še* (*přinessě*). Ze rdzeniem samogłoskowym łączą się kolejno: w liczbie pojedynczej: *-v* (*sebrav*), *-vši* (*sebravši*) a w liczbie mnogiej *-vše* (*sebravše*).

Přechodník minulý jest używany rzadko we współczesnym języku czeskim, a zwłaszcza w języku mówionym. Obecnie spotyka się go jedynie w tekstach artystycznych i naukowych jako forma silnie zleksykalizowana (*ustrnulé formy přechodníků*)³⁵. Teksty, z których pochodzą ekscerpowane poświadczenia, to głównie przekłady prozy wydane w 2. połowie XX wieku. Autorzy książek wykorzystywali stylizację językową czy patos (m.in. Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Gustaw Herling-Grudziński).

Cóż to znaczyło? Należało, po prostu, postawić wszystko do góry nogami, **poczqwszy** od samych Polaków.

Co to znamenalo? Bylo prostě nutno všechno obrátit vzhůru nohama, **počínaje** samými Poláky.
[Dziennik 1953-1956 – W. Gombrowicz]

32 *Příruční mluvnice...*, s. 337. Autorzy mówią także o predykcji nie tylko w czasie przeszłym, na co mogłaby wskazywać nazwa imiesłowu (*minulý*). W języku książkowym można się spotkać z formami tworzonymi od czasowników dokonanych, stanowiących bazę do tworzenia imiesłowu uprzedniego, jednak z przyrostkami imiesłowu współczesnego, np. *Přijdouc, bude přivítána*. Formy tego typu służą pokazaniu przyszłości. Przy użyciu standardowego imiesłowu współczesnego, znaczenie ulegnie zmianie; czynność przeszła poprzedzi czynność przyszłą: *Získavše půjčku, budou podnikat*.

33 *Stručná mluvnice...*, s. 113 i 191. *Mluvnice...* (2), s. 154.

34 *Příruční mluvnice...*, s. 335-338. *Mluvnice...* (2), s. 409.

35 *Internetová jazyková příručka. Výkladová část. Přechodníky* (dostęp pod adresem internetowym: <https://www.prirucka.ujc.cas.cz/>). Dostępne również wydanie drukowane: Pravdová, M., *Akademická příručka českého jazyka*, Praga 2014. Najczęściej pojawiającą się zleksykalizowaną formą imiesłowu jest *počínaje* – odpowiednik polskiego *poczqwszy* dla rodzaju męskiego liczby pojedynczej.

Dla nas jednak, już właściwie **począwszy** od roku 1939, nie było to bynajmniej przedmiotem abstrakcyjnych rozmyślań z mocą obowiązującą zawsze i wszędzie, ale konkretem, a ten domagał się codziennych decyzji.

Ale pro nás už to vlastně **počínaje** rokem 1939 nebylo předmětem abstraktních úvah se silou platnou vždy a všude, nýbrž konkrétem, a to vyžadovalo každodenní rozhodování. [*Rodzinna Europa* – Cz. Miłosz]

Žona Uriasza **dowiedziawszy się**, że Uriasz, jej mąż, umarł, oplakiwała swego pana. Gdy czas żałoby przeminął, posłał po nią Dawid i sprowadził do swego pałacu.

Uslyševši pak manželka Uriášova, že umřel Uriáš, muž její, plakala manžela svého. A když pominul smutek, poslav David, vzal ji do domu svého a měl ji za manželku. [*Dziennik pisany nocą* – G. Herling-Grudziński]

2.4. Pominięcia

Pominięcia prezentuje 14 poświadczeń (~4%), co jest dość niewielką grupą w porównaniu ze wcześniej omówionymi sposobami tłumaczenia.

Klapaucjusz odpowiadał, licząc na zachłanność Baleryona, i nie omylił się, ów bowiem wstał nagle, oświadczył, iż musi sprawdzić jego słowa, i opuścił gabinet, **zamknąwszy** starannie drzwi.

Klapacius ochotně odpovídal, počítaje s královou hamižností, a jeho tušení ho nezklamalo. Balerion se najednou zvedl a prohlásil, že si cizincovu výpověď musí jít ověřit. [*Cyberiada* – S. Lem]

2.5. Nieosobowa forma czasownika zakończona na -no

Konstrukcje składające się z wyrażenia przyimkowego lub przysłówka i nieosobowej formy czasownika zakończonej na -no – *po pravdě řečeno* i *upřímně řečeno* – występują tylko 7 razy (~2%). Zarówno w oryginale, jak i w tłumaczeniu są to wyrażenia idiomatyczne.

Właściwie nie wiem co się stało, a nawet, **prawdę powiedziawszy**, nic się nie stało – ale to właśnie, że „nic się nie stało” jest ważniejsze i bodaj okropniejsze niż gdyby stało się coś.

Nevím vlastně, co se stalo, **po pravdě řečeno**, nestalo se nic – ale právě to, že „se nic nestalo”, je důležitější a horší, než kdyby se něco stalo. [*Dziennik 1953-1956* – W. Gombrowicz]

2.6. Przyimek *kromě*

Przykładem przyimka, który może zostać użyty do tłumaczenia imiesłowu jest *kromě*. Tłumaczenie tego typu występuje jedynie 5 razy (1,5%). Odnosi się do jednego imiesłowu uprzedniego, co ma wpływ na znaczenie czasownika.

Cała gromada, **wyjawszy** Edka, wyległa wśród pożegnalnych okrzyków na ulicę, obok samochodów Roja i Henryka.

Všichni **kromě** Edy se s výkřiky na rozloučenou vyhrnuli na ulici a zastavili se u aut, z nichž jedno patřilo Rojovi a druhé Henrykovi. [Wszystko czerwone – J. Chmielewska]

Zresztą cała wiejska kawalerka, **wyjawszy** dworusów i uchyniętych na umyśle parobków, czyniła to samo co ja.

Ostatně všichni mládenci, **kromě** dvorských pacholků a pomatenců, dělali totéž co já. [A jak królem... – T. Nowak]

2.7. Imiesłowy przymiotnikowe bierne

Tłumaczenia polskich imiesłowów przysłówkowych uprzednich na czeskie imiesłowy przymiotnikowe bierne występują wśród poświadczeń trzykrotnie. Są to wyrazy *natažený* i *zavřený*, które pełnią funkcję przydawek wobec rzeczowników oznaczających części ciała (*nohy*, *ruky*, *oči*).

Poziewając i przecierając kułakami oczy, siedzi w fotelu, **wyciągnąwszy** przed siebie nogi.

Zívá, protírá si pěstmi oči, uvelebena pohodlně v křesle, nohy **natažené** před sebe. [A jak królem... – T. Nowak]

Eliasz zbliżył się **wyciągnąwszy** ręce przed siebie, jakby w obawie (...)

Eliáš k ní přistoupil s rukama **nataženýma** před sebe, jako by se bál (...) [Bohyně – T. Konwicki]

Dała pieniądze. Odmówił. Chwilę leżała **zamknąwszy** oczy.

Dávala peníze. Odmítl. Chvíli ležela **se zavřenýma** očima. [Medaliony – Z. Nałkowska]

2.8. Inne sposoby tłumaczenia

Także trzykrotnie poświadczenia stanowią tłumaczenia poprzez inne struktury leksykalne. Użycie tego typu struktur zależy od znaczenia czasownika.

Niestety, w nie kończącym się tarle Kundera imaginacja autora (i czytelników) przestaje szybko działać, **wyjawszy** dość zagadkową (a zatem dość ciekawą) postać kobietę imieniem Agnes.

Ale v Kunderově nekonečném tření brzy přestává autorova (i čtenářova) imaginace působit, **až na** dosti záhadnou (a tudíž dosti zajímavou) ženskou postavu jménem Agnes. [*Dziennik pisany nocą* – G. Herling-Grudziński]

Tak robili stryjowie i bracia jego, **wyjawszy** ojca, hetmana wielkiego litewskiego, który tak trzeźwy, jak pijany był bardzo powolnej natury, zabójstwa więc w pijaństwie popełniane, nie jemu samemu właściwe, nie dystyngowały go.

Dělali to jeho strýcové a bratři, **avšak nikdy** otec, velký hejtman litevský – ten, ať střízlivý nebo opilý, byl vždy mírný, a proto v opilosti nevraždil, to mu nebylo vlastní. [*Bohyň* – T. Konwicki]

Wróciwszy do domu nie może zasnąć.

Doma **potom** nemůže usnout. [*Król Obojga Sycylii* – A. Kuśniewicz]

3. Analiza poszczególnych leksemów

3.1. *poczqć*

Pierwszy z imiesłowów – *poczqwszy* – często tworzy konstrukcję z przyimkiem *od* i rzeczownikiem w dopełniaczu. Z 36 form przeważająca część, bo aż 23 poświadczenia, jest tłumaczona na język czeski jako imiesłów uprzedni (*přechodník minulý*), który nie występuje z przyimkiem. Użyte zostały: *počínaje* w rodzaju męskim i *počínajíc* w rodzaju żeńskim.

Należało, po prostu, postawić wszystko do góry nogami, **poczqwszy** od samych Polaków.

Bylo prostě nutno všechno obrátit vzhůru nohama, **počínaje** samými Poláky. [*Dziennik 1953-1956* – W. Gombrowicz]

Teoretyczny aspekt problemu poruszył we współczesnej literaturze dopiero de Saussure, chociaż w sensie terminologicznym wszystkie języki, **poczqwszy** od greckiego rozróżnienia między oraz łacińskiego między „lingua” a „sermo” (...).

Teoretického aspektu problému se dotkl v současné literatuře teprve de Saussure, i když v terminologickém smyslu všechny jazyky, **počínajíc** řeckým rozlišením mezi latinským mezi „lingua” a „sermo” (...). [Wstęp do semantyki – A. Schaff]

Drugim sposobem tłumaczenia polskiego imiesłowu jest pozostawienie przyimka występującego w polskiej konstrukcji – pomijany jest sam imiesłów czy mogąca go zastąpić inna część mowy. Siedmiokrotnie zastosowano przyimek *od*³⁶, raz użyto *zprvu*, na co ma wpływ znaczenie czasownika *poczqć*. Ogółem pominięcia występują 8 razy.

Najczęściej w zimie, kiedy ubywało roboty, a przed domem, **poczqwszy od** sadu, przejaśniało się strzeliście aż do fioletowego o tej porze lasu.

Nejčastěji v zimě, když nebyvala práce a před stavením se rozestřela záře **od** sadu až k lesu, který tou dobou dostával fialový odstín. [*A jak królem...* – T. Nowak]

Gdy kaszowaty śryż zaczął się ścinać w krę, a kra zarastać, **poczqwszy od** pływca i od brzegu, rzekę, wyjąłem zza krokwi spluwę, naoliwiłem ją i przeczyszcilem.

Když se z ledové břčky začaly dělat kry a když se kry zastavily, **zprvu** na mělčinách a při břehu, vytáhl jsem bouchačku schovanou za krokví, namazal ji a vyčistil. [*A jak królem...* – T. Nowak]

36 Wlicza się tutaj, występujący jednokrotnie, charakterystyczny dla *obecnej češtiny* – stylu nieliterackiego języka czeskiego – przyimek *od*. Protetyczne *v-* w nagłosie zostało użyte przed samogłoską *o*.

Pięciokrotnie występuje tłumaczenie na osobową formę czasownika. Jednym z nich jest użyte zdanie podrzędne przydawkowe z zaimkiem względnym *který*:

Może wymienić wszystkie swe grzechy **począwszy** od pierwszej klasy szkoły podstawówki, podając ilość i stopień zaawansowania oraz biorąc pod uwagę stosunek częstotliwości do przyrostu masy ciała. Může vyjmenovat všechny své hříchy **který začínaj** v první třídě ve škole na základce, uvést množství a stádium pokročilosti s přihlédnutím ke vztahu mezi frekvencí a nárůstem tělesné hmotnosti. [*Wojna polsko-ruska...* – D. Masłowska]

Pojawiają się także rzadziej występujące sposoby tłumaczenia. Pojawia się jedno zdanie podrzędne czasowe ze wskaźnikiem zespolenia *kdy* oraz 3 zdania złożone współrzędnie łączne.

I jak było między nami umówione, w Piątek ruszyli Szymon Kuśtyk z saniami po wiosce, od Mokrych Jurczaków **począwszy**, zbierać ofiary na msze z organami. A jak bylo mezi náma smluveno, na Velkej pátek se vydal Šimon Pajda se saněma po vsi, **začal** vod Mokrejch Jurčáků a sbíral na mši s varhanama. [*Konopielka* – E. Redliński]

3.2. *zważyć*

Drugim najczęściej występującym imiesłowem jest *zważywszy*. Wśród 35 wyników 11 z nich stanowi osobowa forma czasownika, która jest orzeczeniem zdań czasowych. Do wprowadzenia tych zdań użyty został w większości spójnik *kdyż*, zaś raz – spójnik *pokud*.

I po namyśle – wszystko niejako **zważywszy** w swym sumieniu – odpowiedział: - Owszem, mogłem to przypuścić.

A po úvaze, **když** všechno ve svém svědomí důkladně **uvážil**, odpověděl: „Ano, mohl bych to připustit.” [*Medaliony* – Z. Nałkowska]

Tak więc zapewnił sobie Eryk na ponad trzy lata (co i tak nie było wyrokiem zbyt surowym, **zważywszy** na prawo obowiązujące sto mil morskich dalej – śmierć przez powieszenie).

A tak si Erik zajistil na více než tři roky (což nebyl krutý trest, **pokud vezmeme** v úvahu právo platné o sto námořních mil dál – trest smrti pověšením). [*Bieguni* – O. Tokarczuk]

Osobowych form czasownika użyto również 6 razy jako orzeczeń w zdaniach warunkowych.

Zdania te są wprowadzone spójnikiem *-li* a użyty czasownik jest w trybie przypuszczającym.

Zważywszy, że katastrofa jest jedynym rozwiązaniem, a posthistoria jedynym wyjściem, jedyną możliwością – wolno zadawać sobie pytanie (...).

Zvážíme-li, že katastrofa je jediným řešením a posthistorie jediným východiskem, jedinou možností – smíme si položit otázku (...). [*Dziennik pisany nocą* – G. Herling-Grudziński]

Rzadziej czasowniki te występują w: 2 zdaniach złożonych współrzędnie, 2 zdaniach przyczynowych (spójniki *nebot'* i *poněvadž*) i 2 wypowiedzeniach ze wskaźnikami zespolenia: *kdykoli* i *jak*.

Żółtoskrzydły, który w tym momencie miał jeszcze szansę na ucieczkę, **zważywszy** ciemności i doskonałą znajomość terenu, poczuł przyływ nowego ducha.

Žlutokřídlý v tu chvíli **zvažoval** situaci, tmu i svou dobrou znalost terénu, měl ještě naději utéci a zároveň jako by pocítil příliv nového ducha. [*Weiser Dawidek* – P. Huelle]

Kupioną przez niego kawę uznaliśmy za nieszkodliwą, **zważywszy**, że piliśmy ją wczoraj i jeszcze żyjemy.

Kávu, kterou večer koupil, jsme se rozhodli brát jako neškodnou, **poněvadž jsme vzali v úvahu**, že jsme stále ještě naživu, ačkoliv jsme ji v noci pili. [*Wszystko czerwone* – J. Chmielewska]

Następne po osobowych form czasowych w częstotliwości są rzeczowniki tworzące silnie zleksykalizowane wyrażenia przyimkowe (11 razy). Ośmiokrotnie użyto *vzhledem k*, dwukrotnie *s přihlédnutím k*³⁷ i raz *s ohledem na*.

Nie zaliczałem siebie do katolików, bo słowo to miało w Polsce wyraźny odcień polityczny, poza tym było by w zastosowaniu do mnie fałszywe, **zważywszy** na mój dziki, biologiczny indywidualizm.

Nepočítal jsem sám sebe ke katolíkům, protože to slovo mělo v Polsku výrazný politický odstín, a kromě toho by v mém případě bylo nesprávné – **vzhledem k** mému divokému, biologickému individualismu. [*Rodzinna Europa* – Cz. Miłosz]

Zważywszy jej pedanterię w tej dziedzinie, można było wykluczyć wątpliwości.

S přihlédnutím k jejímu puntičkářství v těchhle věcech se jakékoli pochybnosti daly vyloučit.

³⁷ Użyty rzeczownik odczasownikowy, czyli derywowany od czasownika, możliwego sposobu tłumaczenia imiesłowu.

Osobny przypadek stanowi jedno wypowiedzenie, w którym zamiast przetłumaczenia imiesłowu posłużono się pominięciem³⁸. Wskazuje na to znak interpunkcyjny – pauza.

Żmudna, powolna praca, **zważywszy**, że kolejne wieńce zrębu przylegały do siebie idealnie.

Byla to obtížná, úmorná práce – všechny posvážené kmeny do sebe nakonec navzájem přesně zapadaly. [*Opowieści galicyjskie* – A. Stasiuk]

3.3. *zobaczyć*

Imiesłów *zobaczywszy* zazwyczaj był tłumaczony jako osobowa forma czasownika w zdaniach czasowych (23 z 27 wyników). Spójnikami wprowadzającymi ten typ zdań są *kdyż* i *jakmile*.

Jezus patrzył w górę. Pat zadziwiła się **zobaczywszy**, na co patrzył: na złoty kielich w powietrzu.

Ježíš hleděl vzhůru. Pat užasla, **když spatřila**, na co se díval: na zlatý kalich ve vzduchu. [*Gaj oliwny* – M. Kuncewiczowa]

Zobaczywszy ją, chciał się jak gdyby cofnąć, ale opanował odruch i uśmiechnął się

Jakmile ji **uviděl**, chtěl ucouvnout, ale ovládl se a usmál se. [*Gaj oliwny* – M. Kuncewiczowa]

Ponadto użyto osobowej formy czasownika w dwóch zdaniach współrzędnych łącznych, raz czasownik występuje w trybie przypuszczającym. Zachowano przez to znaczenie polskiego *jakby* *zobaczywszy*, stosując czeskie *jako bych spatřil*.

Zobaczywszy portmonetki w ich rękach, matka poderwała się: - Nie, nie dopuszczę!

Matka **spatřila** peněženky v jejich rukou a vyskočila: „Ne, to tak nenechám!” [*Awans* – E. Redliński]

I jednego dnia zimowego, **jakby zobaczywszy** w swoim marszu coś ostatecznego za horyzontem, zawróciłem nagle i pożegłowałem z dziwną łatwością ponad górami i dolinami do Bujwidz nad Wilią sprzed stu dziesięciu lat.

A jednoho zimního dne **jako bych** na svém pochodu **spatřil** za obzorem cosi rozhodujícího – a najednou jsem se otočil a podivně lehce se rozletěl přes kopce a údolí do Bujwidz nad Vilií z doby před sto deseti lety. [*Bohyň* – T. Konwicki]

38 Pominięcie to jedna ze strategii translatorskich – Hejwowski, K. (2009). *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Tylko dwukrotnie występuje czeski imiesłów uprzedni. Jest tak, ponieważ stanowi formę silnie literacką. Są to: *spatřiv* w liczbie pojedynczej rodzaju męskiego i *spatřivše* w liczbie mnogiej.

On, **zobaczywszy** mnie, z figlów machać, kiwać na mnie zaczął.

Spatřiv mě, začal na mne mávati a kývati. [*Trans-Atlantyk* – W. Gombrowicz]

Zobaczywszy mnie, biegał witać, lecz krzyknął Gonzalo, ręce wznosząc do góry: - Na Boga, ty chyba z grobu wstałeś, cóżeś tak zmarniał?

Spatřivše mne, rozběhli se ke mně, aby mě uvítali, ale Gonzalo s rukama nad hlavou vykřikl: Proboha, vstal jsi snad z hrobu? Cože jsi tak přepadlý? [*Trans-Atlantyk* – W. Gombrowicz]

3.4. *ujrzyć*

Przy tłumaczeniu kolejnego imiesłowu – *ujrzawszy* – również posłużono się osobową formą czasownika (19 razy). W dwunastu zdaniach czasowych zastosowano spójnik *kdyż*, w jednym *jakmile*.

Spała? **Ujrzawszy** nas, siadła na łóżku i poprawiła włosy.

Spała? **Kdyż** nás **uviděla**, posadila se na posteli a upravila si vlasy. [*Kosmos* – W. Gombrowicz]

Wargi te **ujrzawszy**, które różem kobiecym, choć Męskie, krwawiły, ani cienia wątpliwości mieć nie mogłem, że los mój Puto takiego mnie zdarzył.

Jakmile jsem spatřil rty, jež dámskou rtěnkou krvácely, ač byly mužské, nemohl jsem už býti ani trochu na pochybách, že mi osud takového puta do cesty postavil. [*Trans-Atlantyk* – W. Gombrowicz]

Czasownik w formie osobowej można spotkać także w trzech zdaniach współrzędnych łącznych.

Naraz Trurl, przyodziany w długi płaszcz królewski, wymachując rękami przy wyjaśnianiu antyentropijnych przejść krytycznych, zauważył, że coś mu przeszkadza, rzucił okiem na własną dłoń i osłupiał, **ujrzawszy**, iż trzyma w niej berło.

Zatím Trurl v dlouhém šarlatovém plášti chtěl pozvednout paže, aby vysvětlil vratnou entropii systémů transponovaných navzájem, když zpozoroval, že mu něco v pohybu překáží. **Pohlédl** na ruku třímající žezlo a ustrnul. [*Cyberiada* – S. Lem]

Osobowej formie czasownika towarzyszy również użycie dwóch zdań podrzędnych

przyczynowych (*protože* i *nebot'*) i jednego zdania warunkowego (*jak*).

- Pan jest dobry chłopak - powiedziała wesoło, ale **ujrzawszy**, że usta mu drgnęły uśmiechem ironii, rozczzerwieniła się jak piwonია.

„Jste dobrý chlapec,” řekla vesele, ale **protože si všimla**, že mu po rtech přelétl ironický úsměv, začervenala se jako pivoňka. [*Zemlia obiecana* – W. S. Reymont]

Rzeczowniki w wyrażeniach przyimkowych (*při pohledu*, *po setkání*, *v dohledu*) występują 4 razy. Tego typu zleksykalizowane wyrażenia są one bliskie znaczeniowo polskiemu czasownikowi *ujrzawszy*.

Wszystko razem stanowiło skutek dokładnego wypełnienia rozkazu, który brzmiał: „stworzyć doskonałą kwaterę dla doskonałego matematyka”. **Ujrzawszy** na stoliku obok łóżka Biblię, uspokoiłem się – naprawdę zadbano o mój komfort.

To všechno dohromady bylo výsledkem přesného splnění rozkazu „zařídít dokonalé ubytování pro dokonalého matematika”. **Při pohledu** na bibli, ležící na nočním stolku, jsem se upokojil – o můj komfort bylo skutečně postaráno. [*Głos Pana* – S. Lem]

3.5. *dowiedzieć się*

Imiesłów *dowiedziawszy się* (20 wyników) w większości był tłumaczony na osobową formę czasownika. 16 razy posłużono się zdaniami czasowymi, z czego 13 razy użyto spójnik *když*, raz były użyte: *poté co*, *jakmile* i *sotva*.

Łączyła księcia z nieboszczykiem ojcem moim dość bliska zażyłość a nawet, być może, subtelna nić dalekiego pokrewieństwa; więc, **dowiedziawszy się** kim jestem, prosił abym co dzień po obiedzie zachodził do nich na kawę.

Knížete pojilo s mým nebožtíkem otcem dost důvěrné přátelství a dokonce snad i subtilní nit vzdáleného příbuzenství. **Když se** tedy **dozvěděl**, kdo jsem, pozval mě, abych k nim každý den odpoledne chodil na kávu. [*Dziennik 1953-1956* – W. Gombrowicz]

Wśród wyników z osobową formą czasownika znajdują się także: zdanie współrzędne łączne i zdanie przyczynowe. Czasownikowi towarzyszą spójniki *a* i *protože*.

Widać, kawalerka z sąsiednich wsi, **dowiedziawszy się**, że grać będzie żydowska kapela, ściągnęła

tłumnie na festyn.

Bylo vidět, že chasa z okolních vsí **se dověděla** o naší tancovačce **a** že se k nám navalila. [A jak królem... - T. Nowak]

Tak szerokim, że któregoś dnia wybrał em się do pobliskiego Campobasso, **dowiedziawszy się**, że w miasteczku (...) zakwaterowano część Oddziału Kultury i Prasy.

Tak značnou, že jsem se jednoho dne vypravil do blízkého Campobassa, **protože jsem se dověděl**, že v městečku (...) je ubytována část oddělení kultury a tisku. [Dziennik pisany nocą – G. Herling-Grudziński]

Również 2 razy posłużono się konstrukcjami z czeskim imiesłowem uprzednim, a były to: *uslyševši* i *dozvědv se*:

Żona Uriasza **dowiedziawszy się**, że Uriasz, jej mąż, umarł, opłakiwała swego pana. Gdy czas żałoby przeminął, posłał po nią Dawid i sprowadził do swego pałacu.

Uslyševši pak manželka Uriášova, že umřel Uriáš, muž její, plakala manžela svého. A když pominul smutek, poslav David, vzal ji do domu svého a měl ji za manželku. [Dziennik pisany nocą – G. Herling-Grudziński]

Potem do Dr Garcyja pojechałem (...), a **dowiedziawszy się**, że od Tomasza przychodzę, zaraz najuprzejmiej mnie przyjął w kancelarii swojej, przed innymi klientami.

Pak jsem jel za doktorem Garcíem (...), a **dozvědv se** ode mne, že přicházím od Tomáše, přijal mě ve své kanceláři velmi srdečně, a to přednostně před jinými klienty. [Trans-Atlantyk – W. Gombrowicz]

3.6. *prawdę powiedziawszy*

Idiom *prawdę powiedziawszy* występuje 20 razy. W tłumaczeniu użyto 8 zdań skutkowych z osobową formą czasownika w trybie przypuszczającym (*abych pravdu pověděl/řekl*) i 2 zdań warunkowych typu *Mám-li být upřímný(-á)*. Struktury te można uznać za idiomy.

Chyba nie piję wtedy, kiedy jestem tak straszliwie pijany, że nie mam sił do picia, choć **prawdę powiedziawszy**, zawsze znajduję w sobie siłę, by pić dalej, albo nie piję, kiedy śpię straszliwym pijackim snem, choć kto wie, może wtedy także piję.

Nepiju nejspíš tehdy, když jsem tak příšerně opilý, že už nemám sílu pít, i když, **abych pravdu řekl**, sílu pít dál v sobě najdu vždycky, anebo nepiju, když spím v děsivém opileckém snu, i když kdo ví, možná že v tu chvíli taky piju. [Pod Mocnym Aniołem – J. Pilch]

Prawdę powiedziawszy – nie wiercie ani jednemu mojemu słowu. Słowo jest moją używką, moim narkotykiem, rozsmakowałem się w przedawkowywaniu.

Mám-li být upřímný – nevěřte ani jednemu mému slovu. Slovo je mou zbraní, mou drogou, kterou se s oblibou dopuji. [*Pod Mocnym Aniołem* – J. Pilch]

Drugie w częstotliwości (7 razy) są wyrażenia idiomatyczne *po pravdě řečeno* i *upřímně řečeno*, które są tworzone za pomocą nieosobowej formy czasownika zakończonej na *-no*. Tego typu forma nie występuje w analizie jako tłumaczenie innych polskich imiesłówów, na co może mieć wpływ użycie idiomu.

Właściwie nie wiem co się stało, a nawet, **prawdę powiedziawszy**, nic się nie stało – ale to właśnie, że „nic się nie stało” jest ważniejsze i bodaj okropniejsze niż gdyby stało się coś.

Nevím vlastně, co se stalo, **po pravdě řečeno**, nestalo se nic – ale právě to, že „se nic nestalo”, je důležitější a horší, než kdyby se něco stalo. [*Dziennik 1953-1956* – W. Gombrowicz]

Po prawdzie powiedziawszy to ten Schickelgruber, żeby go piorun wreszcie trzasnął. Wyleciał goły z rojstów i konia przestraszył, no i nie dojechaliśmy do naszych kaczuszek.

Po pravdě řečeno, byl to ten Schickel-gruber, aby do něho už jednou hrom praštil! Vyskočil nahý z bažiny a vylekal koně, a tak jsme k těm našim kachnám nedojeli. [*Bohyň* – T. Konwicki]

Występują także 3 tłumaczenia poprzez ekwiwalenty leksykalne. Ekwiwalencja ta nie jest jednak zachowana w pełni. Nastąpiło przesunięcie znaczeniowe, ponieważ podstawową funkcją wyrazów – *čili de facto*, *respektive*, *ani* – jest wzmocnienie wypowiedzi.

Sam początek Początek, sam początek, początek opowiedziany w zbliżeniu tak wielkim, że obraz staje się ziarnisty, początek tego czy, **prawdę powiedziawszy**, każdego innego picia, początek zatem picia uniwersalnego, początek picia ponadczasowego, początek wszech-picia, początek Księgi Genyzy picia jest zaś taki (...).

Úplný začátek Začátek, úplný začátek, začátek přiblížený do takového rozlišení, kdy je obraz zrnitý, začátek oné, **respektive** každé následující pitky, tak tedy začátek univerzálního pití, začátek nadčasového pití, začátek všepití, začátek alkoholické Knihy Genesis vypadá následovně (...) [*Pod Mocnym Aniołem* – J. Pilch]

Prawde powiedziawszy nie nazywał się Grzegorz, a jakoś inaczej: przezwisko wziął po pierwszym

mężu , pierwszym Grzegorze, a dla odróżnienia nazywało się jego Grzegor drugi albo Biały (...).

Von se **ani**³⁹ nemenoval Řehoř , ale nějak jinak: říkalo se mu tak po prvním mužovi, Řehořovi, a na vodlišení se přidávalo Řehoř Druhej nebo Bílej (...). [Konopielka – E. Redliński]

3.7. *usłyszeć*

Imiesłów *usłyszawszy* (18 wyników) jest tłumaczony jako osobowa forma czasownika. Tworzy ona zdania czasowe 10 razy. W 7 przypadkach użyto spójnik *kdyż*, a w 3 – *jakmile*.

Każdy znał głos swojej świstawki i każdy **usłyszawszy** ten nienawistny głos, rzucał wszystko i biegł, aby się tylko nie spóźnić.

Každý znal hlas své sirény, a **když uslyšel** tento nenáviděný zvuk, odhazoval všechno a utíkal, jen aby se nezpозdil. [Ziemia obiecana – W. S. Reymont]

„Pani Walmann, szybko!”, a ona **usłyszawszy** jego zmieniony głos pojęła natychmiast, że nie ma chwili do stracenia, że trzeba ciągnąć za sobą przerażone dziewczynki, popędzając męża dźwigającego walizę i toboł, biec w stronę nabrzeża.

„Paní Walmannová, rychle!” A ona, **jakmile uslyšela** jeho změněný hlas, ihned pochopila, že musí okamžitě jednat, že je zapotřebí vzít vyděšené holčičky, popohnat manžela zvedajícího kufr a ranec, běžet na nábreží. [Hanemann – S. Chwin]

Sześciokrotnie występują zdania współrzędne:

Milczał lub też odchodził po prostu od swojego rozmówcy **nie usłyszawszy** nawet odpowiedzi, na której mu zależało.

Mlčel anebo prostě odcházal od člověka, s kterým rozmlouval, **nevyslechl** ani odpověď, na které mu záleželo. [Odpocznij po biegu – W. Terlecki]

Dwukrotnie można spotkać zdania przydawkowe wprowadzone zaimkiem względnym *který*:

- Ojciec idzie z doktorem - szepnął Antoś **usłyszawszy** głosy w korytarzu. Wszedł istotnie Jaskólski.

„Jde otec s doktorem,” řekl Antoš, **který zaslechl** na chodbě hlasy. A opravdu vešel Jaskulski. [Ziemia obiecana – W. S. Reymont]

39 Polski wyraz *prawde* z zapisem bez zachowania nosowości w wygłosie (co wskazuje na język potoczny użyty w powieści *Konopielka*) został oddany poprzez znane z nieliterackiej czeszczyzny protetyczne v- zaimku osobowym *on*.

3.8. *przypomnieć sobie*

Kolejny imiesłów – *przypomniawszy sobie* – tłumaczy się 16 razy jako osobową formę czasownika. Dość liczną grupę stanowią zdania współrzędne (8 razy), na co zapewne wpływa konstrukcja składniowa wypowiedzenia w oryginale polskim. Wykorzystany w tłumaczeniu na język czeski czasownik *vzpomnět si* jest bliski znaczeniowo polskiemu *przypomnieć sobie*.

Ojciec objął Mamę ramieniem: „Chodź, najpierw zobaczmy kuchnię”. Ale Mama **przypomniawszy** coś **sobie**, wyjęła z plecaka blaszaną mydelniczkę i płócienny ręcznik.

Otec objął Mámu kolem ramen: „Pojď, nejdříve se podíváme do kuchyně.” Ale Máma **si** na něco **vzpomněla**, vytáhla z batohu plechovou krabičku na mýdlo a plátěný ručník. [*Hanemann* – S. Chwin]

6 wyników to zdania czasowe ze spójnikiem *když*:

A właśnie dzisiaj matka szykowała się do pieczenia chleba. **Przypomniawszy sobie** to, śmielej podszedłem do okna.

A zrovna dnes se matka chystala , že bude péct chleba. **Když jsem si** na to **vzpomněl**, přistoupil jsem s větší odvahou k oknu. [*A jak królem...* - T. Nowak]

Zdania przyczynowe występują 2 razy wprowadzone spójnikami *protože* i *poněvadž*.

Wstępowałem w ślady jego butów już prawie zasypanych przez zadymkę. Ale dochodząc do jeziora lub do zagajnika, zawracałem, **przypomniawszy sobie** podarowane mu granaty.

Vstupoval jsem do stop jeho bot už skoro zasypaných navátým sněhovým popraškem. Ale vždycky, když jsem došel k jezeru nebo k lesíku, vracel jsem se, **protože jsem si vzpomněl** na granáty. [*A jak królem...* - T. Nowak]

Zguba Marianka korciła, powiedział o niej Blekotowi później, w Polsce, **przypomniawszy sobie** o kocich workach Alicji.

Ztráta úžasně cenné starožitnosti mu pak stále vrtala hlavou a po čase se o ní zmínil Blatouchovi, už po návratu do vlasti, **poněvadž si** náhodou **vzpomněl** na Aliciny zaječí pytle. [*Kocie worki* – J. Chmielewska]

Tylko raz użyto czeski imiesłów uprzedni w rodzaju męskim *připomenuv si*. Posłużenie się

imiesłowem może wynikać z książkowości polskiego *przypomniawszy* bez występującego w pozostałych poświadczeniach *sobie*:

- Niech zostaje - rzekł stary, **przypomniawszy** zapewne o pieniądzach.

„Ať zůstane,” řekl starý, **připomenuv si** zajisté peníze. [Awans – E. Redliński]

3.9. *wrócić*

Połowa z 16 wyników imiesłowu – *wróciwszy* – przypada osobową formę czasownika tworzącą zdania czasowe. W 6 z nich posłużono się spójnikiem *kdyż*, a w 2 pozostałych – *jakmile* i *aż*.

Raz, **wróciwszy** z miasta, zajrzała do mnie.

Jednou, **když se vrátila** z města, nahlédla ke mně do pokoje. [Awans – E. Redliński]

Dziękuję ci! Przecie, **wróciwszy** z takiego polowania, wywróci nas obu na lewą stronę!

Děkuji pěkně! Za hodinu za dvě nechá štvance, a **jakmile** se vrátí, nás oba promění ve fantomy!

[Solaris – S. Lem]

Osobowa forma czasownika w zdaniach współrzędnych łącznych występują 2 razy.

Przed chwilą **wróciwszy** z głównej poczty, pan pułkownik przebiera się.

Pan plukovník se před chvílí **vrátil** z hlavní pošty a převléká se ve svém pokoji. [Król Obojga Sycylii – A. Kuśniewicz]

Rzeczownik w wyrażeniu przyimkowym *po návratu* zastosowano 5 razy. Wyrażenie to jest silnie zleksykalizowane, można być uznane za idiom.

Wróciwszy do domu pytałem mamy: - Mamo, dlaczego oni ukrzyżowali Pana Jezusa?”

Po návratu domů zeptal jsem se maminky: „Mami, proč ukřižovali Pána Ježíše?” [Żydowska wojna – H. Grynberg]

W wynikach znajduje się jedno użycie przysłówka *potom* w znaczeniu polskiego imiesłowu:

Wróciwszy do domu nie może zasnąć.

Doma **potom** nemůže usnout. [Król Obojga Sycylii – A. Kuśniewicz]

3.10. *spostrzec*

W tłumaczeniu imiesłowu *spostrzegłszy* używa się osobowych form czasownika. W większości poświadczeń pojawiają się zdania czasowe ze spójnikiem *kdyż*, a to w 11 na 14 wyników.

- To już ? - szepnęła Anka **spostrzegłszy** konie czekające na szosie.

„Tak už jsme tady?” řekla Anička, **když uviděla** koně, čekající na silnici. [*Zemlia obiecana* - W. S. Reymont]

Oddzielnymi przypadkami są: zdanie czasowe ze spójnikiem złożonym *ale sotva* i 2 zdania współrzędne ze spójnikami *ale* (przeciwstawne) i *ani* (łączne).

Zaciekawiony, zatrzymałem się na chwilę, niestety, **spostrzegłszy** mnie, raptownie wzbiły się w powietrze, zresztą nie przerywając kontaktu, i przesybowawszy nad wodą zniknęły w gęstwie leśnej. Zaujalo mě to, zastavil jsem se na chvíli, **ale** bohužel **sotva** mě **postřehli**, prudce se vymrštili do vzduchu a zmizeli nad vodou, kmitnuvše se nad hladinou a nevyrušující se z milostné hry. [*Awans* - E. Redliński]

Więc on mówił znowu i wyśpiewywał całą symfonię miłości, **nie spostrzegłszy** przyjścia Róży (...). Mluvil tedy opět, vyzpíval celou symfonii lásky a **nezpozoroval ani**, že vešla Růža (...). [*Zemlia obiecana* – W. S. Reymont]

3.11. *spojrzeć*

Aż 7 z 13 wyników wyszukiwania imiesłowu *spojrzawszy* tworzą osobowe formy czasownika wchodzące w skład zdań czasowych: 5 razy ze spójnikiem *kdyż*⁴⁰, raz z spójnikiem *sotva* i z odpowiednikiem występującego w polskim tekście *potem* – *poté*. Oba słowa wyraźnie wskazują na relację czasową.

Spojrzawszy w prawo, w kierunku wsi, widziało się bielone ściany domostw i szare eternitowe dachy.

Když se pohlédlo vpravo, ke vsi, bylo vidět bílené zdi chalup i šedivé eternitové střechy. [*Awans* – E. Redliński]

- O ! - powiedziała żywo, **spojrzawszy** w dół. - I drzwi są inaczej odsunięte.

⁴⁰ Wliczono raz występujący wariant *dyž*, w którym zauważalne jest uproszczenie grupy spółgłoskowej *kd-* do *d-*, należy ono do nieliterackiej czeszczyzny.

„Máš pravdu,” přidala jsem se, **sotva jsem pohlédla** dolů, a hlas mi skoro přskočil vzrušením, vždyť i kolem dveří se někdo ochomýtal! [*Kocie worki* – J. Chmielewska]

5 przykładów z osobowymi formami czasownika przypada na zdania współrzędne, raz użyto zdanie przydawkowe z zaimkiem względnym *který*.

Anka nie słuchała, wyszła z pokoju **nie spojrzawszy** na niego.

Anička neposlouchala, odešla z pokoje, **aniž se** na něho **podívala**. [*Gnój* – W. Kuczok]

Ale już i tato cicho łyżkę kładło, już i Handzia i dzieci, na mnie **spojrzawszy**, jeść przestali.

Ale to už i tatík tiše pokládá žlici, už i Handa a děti, který na mě koukly, přestaly jest. [*Konopielka* – E. Redliński]

3.12. *zamknąć*

Imiesłów *zamknąwszy* najczęściej oddawano jako osobową formę czasownika za pomocą zdań dwóch typów. Pierwsze z nich to zdania czasowe ze spójnikiem *kdyż* (3 razy), drugie – zdania współrzędne (8 razy).

Spadałem. Wciąż spadałem. Czułem to teraz, nawet **zamknąwszy** oczy.

Padal jsem. Stále jsem padal. Ted' jsem to cítil, dokonce i **když jsem zavřel** oči. [*Solaris* – S. Lem]

Ruszyli. Pat nie było w obozie, więc **zamknąwszy** rzeczy w aucie, pośpieszyli piechotą na dół, do wsi.

Vyjeli. Pat v táboře nebyla, a tak **zavřeli** věci do vozu a pospíšili pěšky dolů do vsi. [*Gaj oliwny* – M. Kuncewiczowa]

Dwa kolejne poświadczenia ukazują różne konstrukcje. W jednym z nich zastosowano pominięcie. Przez zmianę konstrukcji składniowej zachowano znaczenie zdania polskiego. W drugim z poświadczeń imiesłów przymiotnikowy bierny *zavřený* odniesiono do polskiej frazy *zamknąwszy* *oczy*.

Klapaucjusz odpowiadał, licząc na zachłanność Baleryona, i nie omylił się, ów bowiem wstał nagle, oświadczył, iż musi sprawdzić jego słowa, i opuścił gabinet, **zamknąwszy** starannie drzwi.

Klapacius ochotně odpovídal, počítaje s královou hamižností, a jeho tušení ho nezklamalo. Balerion se najednou zvedl a prohlásil, že si cizincovu výpověď musí jít ověřit. [*Cyberiada* – S. Lem]

Dała pieniądze. Odmówił. Chwilę leżała **zamknąwszy** oczy.

Dávala peníze. Odmítl. Chvíli ležela **se zavřenýma** očima. [Medaliony – Z. Nałkowska]

3.13. *powiedzieć*

Imiesłów *powiedziawszy* posiada 12 wyników. Pierwszy ze sposobów tłumaczenia stanowią osobowe formy czasownika 6 razy, które wchodzą w skład zdań czasowych. Spójnikiem wprowadzającym je jest w większości *když*, raz występuje spójnik *sotva*.

Uspokoila się, już to najciekawsze **powiedziawszy**. Głosem znużonym, cicho zakończyła swoje opowiadanie.

Uklidnila se, **když** už **řekla** to nejzajímavější. Znaveným hlasem tiše dopověděla své vyprávění. [Medaliony – Z. Nałkowska]

O, nie, pójde! I to **powiedziawszy** wstaje, jeszcze nie wiem co ja zrobię, co ja weźmę, sierp czy kosę.

Ba ne, puđu ! A **sotva sem** to **řekl**, vstanu, eště nevím, co udělám, co si vemu, srp nebo kosu. [Konopielka – E. Redliński]

Drugim sposobem (5 razy) są rzeczowniki tworzące ustalone wyrażenia przyimkowe *po těchto slovech* i *po křesťanským pozdravení*. Oddają one wierniej niż pozostałe sposoby tłumaczenia specyfikę oryginalnego tekstu.

To powiedziawszy poszedłem do ubikacji, co była w podwórzu, bo cisnął mnie pęcherz.

Protože mě tlačil měchýř, odebral jsem se **po těchto slovech** na záchod, který byl na dvoře. [Siekierzada – E. Stachura]

Powiedziawszy pochwalony, zaglądało Szymon do łóżka, pierzyne odchyliwszy.

Po křesťanským pozdravení vodhrnul Šimon peřinu a kouká do postele. [Konopielka – E. Redliński]

W jednym przykładzie polskie wyrażenie *powiedziawszy szczerze* odpowiada czeskiemu zdaniu nadrzędnemu *Řeknu to na rovinu, že*. Obie te konstrukcje są zleksykalizowane.

Powiedziawszy szczerze, pewien rodzaj niesmaku mnie bierze na samą myśl, gdyż wiem, że to mi przyjdzie z trudem, z wysiłkiem, niczym miał bym zabierać się za własną matkę lub gorzej: użytkować

jakieś niezidentyfikowane ptactwo domowe, niedogotowany drób.

Řeknu to na rovinu, že už samotný pomyšlení na tohle ve mně vzbuzuje určitou nechut', poněvač vim, že to bude těžký, namáhavý, jako bych si měl něco začít s vlastní matkou nebo hůř: zneužívat nějaký neidentifikovaný domácí ptactvo, nedovařenou drůbež. [*Wojna polsko-ruska...* – D. Masłowska]

3.14. *wyjąć*

Imiesłów *wyjąwszy* posiada dwa znaczenia, które trzeba analizować oddzielnie. Pierwsze znaczenie jest synonimem przyimka *oprócz*, co jest widoczne w użytych sposobach tłumaczenia. Drugie znaczenie – z niewielką liczbą poświadczeń – odpowiada znaczeniu leksemu *wyjąć*.

3.14.1. Znaczenie pierwsze

Pierwsze znaczenie wspomnianego imiesłowu – synonim przyimka *oprócz* – posiada 8 poświadczeń. 5 razy jest tłumaczony przez przyimek *kromě* łączący się z rzeczownikiem w dopełniaczu.

Cała gromada, **wyjąwszy** Edka, wyległa wśród pożegnalnych okrzyków na ulicę, obok samochodów Roja i Henryka.

Všichni **kromě** Edy se s výkřiky na rozloučenou vyhrnuli na ulici a zastavili se u aut, z nichž jedno patřilo Rojovi a druhé Henrykovi. [*Wszystko czerwone* – J. Chmielewska]

Zresztą cała wiejska kawalerka, **wyjąwszy** dworusów i uchyniętych na umyśle parobków, czyniła to samo co ja.

Ostatně všichni mládenci, **kromě** dvorských pacholků a pomatenců, dělali totéž co já. [*A jak królem...* – T. Nowak]

Wykorzystano także rzeczownik w wyrażeniu przyimkowym i 2 inne rozwiązania leksykalne: *až* i *avšak nikdy*.

Wyjąwszy szlachetną Yennefer, której dziękuję, o nic nie prosząc.

Ovšem s **výjimkou** paní Yennefer, které děkuji, aniž bych ji o cokoli prosil. [*Miecz przeznaczenia* – A. Sapkowski],

3.14.2. Znaczenie drugie

Wśród 4 poświadczeń odpowiadających znaczeniowo czasownikowi, od którego derywowany jest

imiesłów, 3 przypada na osobową formę czasownika w zdaniach współrzędnych (2 razy) i zdaniu podrzędnemu przydawkowemu ze wskaźnikiem zespolenia *kterou*. Występuje także jedno pominięcie.

Dopłynąwszy do wierzby, przycumowałem pojazd i **wyjąwszy** foliowy worek wyszedłem na ląd.

Když jsem doplul k vrbě, přivázal jsem svůj člun, **vytáhl** igelitový pytel a vystoupil na pevnou zem.

[Awans – E. Redliński]

Tupała, kopala, a stary K., czując te tąpnięcia nad sobą, stawał na krześle i młotek do mięsa z siostry szuflady **wyjąwszy**, walił w sufit.

Dupała, kopala a starý K., jenž údery nad sebou cítil, si tedy vylezl na židli a paličkou na maso, **kterou vytáhl** ze sestřiny skříně, bušil do stropu. [Gnój – W. Kuczok]

3.15. wyjść

Imiesłów *wyszedszy* posiada 2 typy tłumaczenia z osobową formą czasownika. Pierwsze tłumaczenie to zdania czasowe ze spójnikiem *kdyż* w 3 na 11 wyników, zaś drugie – pojawiające się 8 razy zdania współrzędne łączne.

Wyszedszy na skraj polany, zobaczyliśmy zabudowania Zakały, a między nimi i rzeką na paśniku istne koczowisko Kikujusów.

Když jsme vyšli na mýtinu , spatřili jsme Zakalovo stavení, stodoly, kůlny, a mezi nimi a řekou pravý tábor Indiánů. [Awans – E. Redliński]

Wyszedszy od fryzjera udałem się na dworzec pekaesów.

Vyšel jsem od holiče a zamířil na autobusové nádraží. [Siekierzada – E. Stachura]

3.16. wyciągnąć

Imiesłów *wyciągnąwszy* najczęściej był tłumaczony na osobową formę czasownika w zdaniach współrzędnych łącznych, które występują 5 razy. Raz występuje także zdanie podrzędne czasowe.

Pan Michał chrząknął i **wyciągnąwszy** ręce przed siebie poszedł przez amfiladę pokoi do swego gabinetu.

Pan Konwicki zakašlal, **vztáhl** ruce před sebe a kráčel řadou pokojů ke své pracovně. [Bohyň – T. Konwicki]

Drugi w kolejności jest imiesłów przymiotnikowy bierny *natažený* (2 razy). Imiesłów ten określa rzeczownik, którego polski odpowiednik jest dopełnieniem imiesłowu *wyciągnąwszy*. Jednostkowe pozostają czeski imiesłów przysłówkowy uprzedni i rzeczownik odczasownikowy w celowniku.

Poziewając i przecierając kułakami oczy, siedzi w fotelu, **wyciągnąwszy** przed siebie nogi.

Zívá, protírá si pěstmi oči, uvelebena pohodlně v křesle, nohy **natažené** před sebe. [A jak królem...
– T. Nowak]

3.17. *wziąć*

Następny imiesłów – *wziąwszy* – posiada 10 wyników odnoszących się do leksemu *wziąć*⁴¹. W poświadczeniach tych występują osobowe formy czasownika. Najczęściej posłużono się nimi w zdaniach współrzędnych łącznych (aż 6 razy):

Ja siano spod obrusa **wziąwszy**, krowom niose.

Já **sem vzal** seno zpod ubrusu a nesu ho kravám. [Konopielka – E. Redliński]

W użyciu znajdują się również zdania czasowe (2 razy) ze spójnikami *jakmile* i *doposavad*:

- Idiotki - powiedziała z politowaniem Alicja, **wziąwszy** list do ręki.

„Ale chudinky moje,” politowała nas Alice, **jakmile vzala** psaní do ruky. [Wszystko czerwone – J. Chmielewska]

Zawsze dotąd lampe **wziąwszy**, zostawiała ona drzwi nademkniete było widno i u nas.

Doposavad si dycky **vzala** lampu a nechávala dvě povodevřený, a tak bylo světlejác i u nás.
[Konopielka – E. Redliński],

Występują też wypowiedzenia, w których znaczenie imiesłowu przekazano za pomocą innych środków leksykalnych. Raz jest to użycie rzeczownika, raz pominięcie, co ma wpływ na znaczenie czeskiej wersji. Niestety tłumaczenie nie oddaje w pełni znaczenia oryginału.

Biała Glista miała na sobie obcisłe spodnie i równie obcisły sweterek, co, **razem wziąwszy**, nadawało jej wygląd osoby ubranej w dobrze nadętej dętki samochodowe i stanowiło widok napęniający

41 Pozostałe poświadczenia zawierające imiesłów *wziąwszy* zostają odrzucone, ponieważ występują mniej niż 10 razy. Odnoszą się do idiomu *wziąwszy pod uwagę* i leksemu *wziąć się*.

rozkoszą duszę każdej kobiety.

Bílá Můra se tam promenovala v upnutých kalhotách a neméně přiléhavém svetříku, což jí **v dané kombinaci** propůjčovalo vizáž osoby nasoukané do dobře nafouknutých automobilových pneumatik.

[Wszystko czerwone – J. Chmielewska]

3.18. *zdjąć*

W tłumaczeniach imiesłowu *zdjawszy* wykorzystano osobową formę czasownika, budując zdania współrzędne łączne sześciokrotnie.

Do widzenia! powiedział nogo noge przybił, sie skłonił czapke **zdjawszy**, odyjść chce.

Na shledanou! povidal a nohu k noze přirazil, uklonil se, čepici **smekl a** chce vodejít. [Konopielka – E. Redliński]

Występują także zdanie czasowe ze spójnikiem *kdyż* i zdanie skutkowe ze spójnikiem *že*.

Zdjawszy kapelusz i ułożywszy go na stoliku obok lustra, zaczęła, przybliżywszy twarz do zwierciadła, przyglądać się sobie z bacznością i troskliwą uwagą

Kdyż odložila klobouk a uložila ho na stolku vedle zrcadla, přiblížila k němu tvář a obžírala ji pozorným, starostlivým pohledem. [Król Obojga Sycylii – A. Kuśniewicz]

Wróciwszy do hotelu, **nie zdjawszy** nawet melonika, cisnąwszy laseczkę z głową charta byle gdzie, zaznał uczucia jurności, które doprowadziło go do dokonania nader gwałtownego wyczynu miłosnego po dość długim, dodajmy, okresie erotycznej posuchy.

Po návratu do hotelu ho posedl tak prudký chťíč, **že neodložil** buřinku a pouze hůlčičku s chrtí hlavou odhodil nedbale na zem. Vzápětí následoval velmi násilný milostný pohlavní akt, jemuž předcházelo, připomeňme, dosti dlouhé období pohlavní abstinence. [Król Obojga Sycylii – A. Kuśniewicz]

Wśród wyników znajdują się również 2 pominięcia. Użyte w tłumaczeniu wyrażenia przyimkowe zbudowane są z przyimka *v* z rzeczownikiem, który w tekście polskim jest dopełnieniem imiesłowu.

Každy siedział **nie zdjawszy** swego czarnego palta, czarny kapeluszy przytrzymując ręką na kolanach.

Oba seděli ve svých černých svrchnících a rukou si přidržovali na klíně černé klobouky. [Medaliony

3.19. *znaleźć się*

Wszystkie przykłady z imiesłowem *znalazłszy się*⁴² to tłumaczenia poprzez osobową formę czasownika. Ośmiokrotnie tworzy ona w zdaniach czasowych ze spójnikiem *kdyż*.

Siostra Fryda i inni polscy Żydzi **znalazłszy się** w Rosji tak się przerazili tego, co tam zobaczyli, że zaczęli żałować, że uciekli przed Niemcami.

Když se Frydova sestra a ostatní polští Židé **dostali** do Ruska, úplně se zděsili toho, co tam uviděli, a začali litovat, že utekli před Němci. [Zwycięstwo – H. Grynberg]

Raz występuje zdanie przydawkowe wprowadzone zaimkiem względnym *který* i raz zdanie współrzędne łączne ze spójnikiem *a*.

Na pół przytomny z osłupienia, **znalazłszy się** w obcym mu ciele, Baleryon rychło pojął, jak haniebnie został oszukany (...).

Balerion, **který** se takto znenadání nechtě **převtělil**, zíral nějakou dobu jako omámený (...). [Cyberiada – S. Lem]

Wspiąłem się na najbliższe, pochyłe przeszło ściany, stwierdzając , że buty skafandra są nadzwyczaj chwytne, a sam skafander nie utrudnia wcale poruszeń, **i znalazłszy się** jakieś cztery piętra ponad oceanem, zwrócony w głąb szkieletowego krajobrazu, teraz dopiero mogłem objąć go dokładnie wzrokiem.

Vyškrábal jsem se na nejbližší nakloněný výstupek ve stěně – přičemž jsem poznal, že boty skafandru lnou neobyčejně dobře k podkladu a sám skafandr že vůbec nepřekáží při pohybech – **a ocitl jsem** se ve výši asi čtyř poschodí nad oceánem, tváří otočen do „vnitrozemí” kostrovité krajiny. [Solaris – S. Lem]

42 Wśród 15 wyników ze *znalazłszy* znajdują się dwa czasowniki *znaleźć* i *znaleźć się*, które posiadają różne znaczenia. Czasownik *znaleźć* został odrzucony w analizie, ponieważ posiada mniej niż 10 poświadczeń.

4. Wnioski końcowe i perspektywy badawcze

Przedstawione poświadczenia z korpusu równoległego InterCorp (wersja 10) ukazują wyraźne tendencje w tłumaczeniu polskich imiesłowów przysłówkowych uprzednich na język czeski. Z analizy wyekscerpowanych poświadczeń wynika, że imiesłowy przysłówkowe uprzednie, wchodzące w skład imiesłowowych równoważników zdania, w większości tłumaczone są poprzez osobowe formy czasownika (ponad 70%). Formy te tworzą zazwyczaj zdania okolicznikowe czasu i zdania współrzędne. Pierwsze z nich podkreślają relacje czasowe, natomiast w drugich z nich nie jest zachowana relacja podrzędno-nadrzędna w zdaniu. Mniejszą grupę użytych zdań stanowią inne rodzaje zdań okolicznikowych czy zdania przydawkowe.

Pozostałe struktury występują mniej niż 10% przykładach użycia. Są to: rzeczowniki (9,5%) często wchodzące w skład wyrażen przyimkowych, czeskie imiesłowy przysłówkowe uprzednie (~9%). Niewielką liczbę wyników prezentują m.in. bezosobowe formy czasownika zakończone na *-no*, pominięcia, imiesłowy przymiotnikowe biernie czy użycie przyimka.

Wraz z publikacjami coraz nowszych wersji korpusu równoległego InterCorp, a co za tym idzie powiększenia istniejącej bazy tekstów, będzie możliwe zbadanie imiesłowów przysłówkowych uprzednich z innej perspektywy. Będzie możliwe wykonanie analizy szerszej grupy leksemów, w której skład będą wchodzić te imiesłowy. W przyszłości może zaistnieć potrzeba powtórzenia przeprowadzonego badania w podobnej formie. Pytanie, czy w języku polskim pozostaną już dzisiaj dość rzadko używane imiesłowy przysłówkowe uprzednie, nie ma teraz rozstrzygnięcia. Mogą ustąpić na rzecz struktur podobnych do występujących w języku czeskim. Struktura, która nie występuje w codziennym użyciu, może zaniknąć. Może się tak stać z badanymi przez autora tej pracy imiesłowami uprzednimi, kiedy przez rodzimych użytkowników zostaną uznane za formy przestarzałe.

Otwarty zostaje problem przekładu pozostałych grup imiesłowów: przysłówkowych współczesnych, przymiotnikowych czynnych i biernych. Interesujące mogłoby być również podobne badanie pokazujące tendencje pomiędzy materiałem czeskim a polskim. Możliwe jest przeprowadzenie badania odwrotnego do tego, które zostało opisane w niniejszej pracy licencjackiej – sprawdzenia tego, jakie konstrukcje w języku czeskim tłumaczone są na polski jako imiesłowy przysłówkowe uprzednie.

5. Streszczenie w języku czeskim

SHRnutí

Bakalářská práce prezentuje problém překladu polských přechodníků minulých (polsky: *imiesłowy przysłówkowe uprzednie*) do češtiny. Díky analýze dat získaných z paralelního korpusu InterCorp (verze 10.) bylo prohlédnuto, které struktury se vyskytují nejčastěji. Použito dvě části korpusu: polskou, jako základní, a českou, jako jí srovnávanou.

Úvod je zdůvodnění, proč je zvoleno to téma bakalářské práce, a dále je popsáno stručnou definici polského přechodníku minulého. Použito jako zdroje opracování polské mluvnici týkající se sloves mj. M. Bańky, R. Laskowského a S. Rosponda. V dnešní době v polštině tento přechodník není sklonný na rozdíl od jazykové normy češtiny a je používán méně často než v českém spisovném jazyce.

V první kapitole se autor zabývá metodologií analýzy. První etapa analýzy je excerptce materiálu z paralelního jazykového korpusu InterCorp a výzkum na tomhle materiálu. Z počtu 1 578 přechodníků z celé databáze korpusu odmítnuto příklady přechodníků vyskytující se méně než desetkrát. 327 příkladů s 18 polskými přechodníky a jedním idiomem – věty s polskými přechodníky a jim odpovídající věty – rozčleněno na skupiny podle přechodníků a tolik příkladů bylo analyzováno. Potom určeno ručně, jaké struktury vystupují v českém překladu. Dale spočítáno této struktury a prohlédnuto výsledky výzkumu.

Další dvě kapitoly jsou popisem vykonané analýzy. První z nich popisuje celkovou analýzu struktur vyskytujících se v českém překladu. K jednotlivých strukturách podáno příklady dvojic – polské a české věty s zvýrazněnými polskými přechodníky a výrazem nebo výrazy, na které byl přeložený přechodník. Osobní tvary sloves (více než 70%) jsou dominantní a nejvíce se vyskytují ve vedlejších větách časových nebo souvětích souřadných. Je možné vidět také mj. podstatná jména (9,5%), české přechodníky minulé (~9%), elipsy (~4%), neosobní tvary sloves končící se na *-no* (~2%) a předložka *kromě* (1,5%). K popsání struktur, slovních tvarů a vět, které tvoří osobní tvary sloves, použito jako hlavní zdroje tři mluvnice češtiny: *Mluvnici češtiny* (3). *Skladba* F. Daneše, M. Grepla a Z. Hlavsy, *Stručnou mluvnici českou* B. Havránka a A. Jedličky a *Příruční mluvnici češtiny* M. Grepla, P. Karlíka a Z. Rusínové (red.).

Třetí kapitola (druhá z kapitol, která ukazuje výsledky analýzy) je popis struktur, na které byly přeloženy polské přechodníky minulé. Tituly jednotlivých podkapitol představují seznam 19

polských přechodníků minulých. Podle nich jsou tříděny v podkapitolách přeložené struktury – české slovní tvary. Analýza pro tyto přechodníky proběhla ve tomtéž modelu jak v předchozí kapitole. Rovněž ukázáno příklady z korpusu k analyzovaným strukturám.

V závěru jsou stručně popsány výsledky analýzy a nakresleny perspektivy výzkumu. Otevřený je stále problém analýzy příčestí a přechodníků přítomných. Také je možné provést výzkum tykající se překladu českých přechodníků minulých do polštiny. V budoucnosti může být potřeba opakovat analýzu, když počet přechodníků klesne v polštině a sami uživatelé jazyka budou tento projev za zastaralý jako je v češtině.

6. Bibliografia

- Bańko, M., *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa 2012.
- Biel, Ł., *Translatoryka korpusowa*, w: „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, nr 10, 2015.
- Čermák, F., Rosen, A., *The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus*, w: „International Journal of Corpus Linguistics”, 17(3), s. 411–427, 2012.
- Daneš, F., Grepl, M., Hlavsa, Z., *Mluvnice češtiny (3). Skladba*, Praga 1987.
- Frycie, St., Jurkowski, M., Sicińska, K. (red.), *Kultura języka polskiego*, Warszawa 2005.
- Grzegorzczkova, R., Laskowski, R., Wróbel, H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa 1998.
- Grepl, M., Hladká, Z., Jelínek, M., Karlík, P., Krčmová, M., Nekula, M., Rusínová, Z., Šlosar, D., *Příruční mluvnice češtiny*, Brno-Praga 2003.
- Havránek, B., Jedlička, A., *Stručná mluvnice česká*, Praga 2002.
- Instytut Języka Czeskiego Akademii Nauk Republiki Czeskiej (ÚJČ AV ČR), *Internetová jazyková příručka. Výkladová část*, (dostęp elektroniczny: <https://www.priručka.ujc.cas.cz/>), Praga 2008-2019.
- Hejwowski, K., *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa 2009.
- Jadacka, H., *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa 2005.
- Kaczmarska, E., Rosen, A., *Przewodnik po korpusie równoległym InterCorp*, w: Hebał-Jezierska, M. (red.): *Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich*, Warszawa 2014.
- Komárek, M., Kořenský, J., Petr, J., Veselková, J., *Mluvnice češtiny (2). Tvarosloví*, Praga 1986.
- Malczewski, J., *Szkolny słownik terminów nauki o języku*, Warszawa 1985.
- Nagórko, A., *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa 2007.
- Pravdová, M., *Akademická příručka českého jazyka*, Praga 2014.
- Przepiórkowski, A., *Zestaw znaczników morfosyntaktycznych*, w: Przepiórkowski, A., Buczyński, A., Wilk, J., *Ściąga do Narodowego Korpusu Języka Polskiego*, 2006-2011, (dostęp elektroniczny: <http://nkjp.pl/poliqarp/help/>).
- Rosen, A., *Morphological tags in parallel corpora*, w: Čermák, F., Klégr, A., Corness, P. (red.): *InterCorp: Exploring a Multilingual Corpus*, w: „Studie z korpusové lingvistiky”, (13), s. 205-234, Praga 2010.
- Rospond, S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1979.

Saloni, Z., *Czasownik polski. Odmiana, słownik*, Warszawa 2001.

Saloni, Z., Woliński, M., Wołosz, R., Gruszczyński, Wł., Skowrońska, D., *Słownik gramatyczny języka polskiego — wersja online*, 2011-2015, (dostęp elektroniczny: <http://sgjp.pl/>). W ramach słownika: *Analizator morfologiczny Morfeusz*.

Siatkowski, J., Basaj, M., *Słownik czesko-polski. Slovník česko-polský*, Warszawa 1991.

Tokarski, J., *Fleksja polska*, Warszawa 2001.

Woliński, M., *System znaczników morfosyntaktycznych w korpusie IPI PAN*, w: „Poloniki” XXII/XXIII, s. 39-55, 2003.

Korpus językowy:

Český národní korpus – InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha.

Bańczyk, Ł., Dybalska, R., Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – polština*, verze 10. z 1.12.2017., Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha (dostupné z WWW: <http://www.korpus.cz/intercorp/>).

Rosen, A., Vavřín, M., Zasina, A. J.: *Korpus InterCorp – čeština*, verze 10. z 1.12.2017. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha (dostupné z WWW: <http://www.korpus.cz/intercorp/>).